

(*Benimarmut*), V. *Maigmo Maròn*, mall. V. *Marvà* (art. *Marfà*) *Maronelles*, V. *Manonelles Marony*, V. *Moruny Marqual*, V. *Marcovau*

## MARQUEIXANES

Poble de Conflent, prop de Vinçà i de Prada.

*Pron. pop.*: *markaşânas* (amb una notable *a* oberta en la inicial) a Serinyà i a Odelló (Cerd.) (XXIII, 177 i 116); *markișânas* a Eus, Estoer, Bula Terranera, Codalet, i Vilanova de la Ribera (XXVI 100.21, 110.25, XXVII, 5.24, XXV, 133.14, XXVI, 69.18; de la mateixa manera i també *markașânas* ho vaig oir a Marqueixanes mateix, en l'enq. feta allí l'any 1959 (XXV, 15 194-95).

*Gentilici*: *markișânêns* segons em digueren a Estoer (XXVI, 166.25).

*MENCIONS ANT.* (potser antedatada) 1007: *Marquexanes* (Alart, *Bu. So. Agr. Pyr. Or.*, x, 82); 1025: *Matrechexanas* (Monsalvatje XXIV, p. 80; Alart *Cart. Rouss.* 46; *InvlC* 287; 1035: «--- de *Madre chexanes*» (*InvlC*, 308); 1102: «--- Targasonae --- et albergas et omnes exequias q. habeo in villa *Marchexanes*, et in omnibus vilares q. sunt de Sto. Martino (*MarcaH.*, 1225.20); 1163: butlla del papa Alexandre per a St. Martí de Canigó: «--- quicquid Guifredus comes et --- in villa et parrochia de *Marchexanes* prefato monasterio contulerunt» (ibid. 1335.14); 1172: *Marchexanes* (Alart, *Bu. So. Agr. Pyr. Or.* x, 92); 1176: «duo cellarios in cellaria de *Marchexanis*» (*InvlC* s.v. *cellera*).

Ben sovint des del S. XIII: 1257: «--- de *Marechexanis* (Monsalv. XXIII, 439.6); 1278: «de *Marchaxanis*» (*InvlC*, 5.317); 1359: *Marcaxanes* (*CoDoACA* XII, 117); 1371: «de Vernetto et de *Marquexanis* et aliorum locorum Sti. Martini Cagnionensis» (en el ms. dels *Stils de Vfr. Cfl.*, 41v<sup>o</sup>); 1395: *Marquexanes* (Alart, *Do. Ge. Hi.* 26); 1435: *Marchaxanis* (Alart, *Do. Ge. Hi.* 26); S. XVI: *Marquexanes* (*B.N.P.*, ms. 133, f<sup>o</sup> 66); fi S. XIV: *Marquexanes*, *Cròn.* del Cerimoniós (ed. Pagès, 249.17).

Ponsich (*Top.* 109) troba les mateixes dades; i cap de *Marquixanes* amb *-i* fins a 1750.

*ETIM.* N'hi ha un bon article d'Aebischer en el *BDC* XXII (1934) 46a48. Les mencions més antigues com la de 1025, ja mostraven, com diu ell, rectificat el judici de la seva *Top. Cat.*, 228, que no podia ser una formació romana en *-ANAS*, a la manera de *Cabrianes* o *Prunyanes*, i les que ara hi afegim *Madre Chexanes* a. 1035, *Marequexanes* i anàlogues de 1102, 1176 etc., ho acaben de demostrar. En el seu excel·lent article, va trobar Aebischer la solució, que resumim traduïda: Es tracta d'un compost *MATRES* 55 *CAXANAS* 'mares-roures', nom relatiu al culte dels ar-

bres --- ètimon que s'explica per una forma \**CAXANAS*, on la A pretònica, en combinació amb *-KS-*, ha passat a *e*. I després parcialment a *i*, com en les formes vulgars, especialment rosselloneses, *dișă*, *șrôp* per 5 *deixar*, *xarop*.

Aqueixa forma \**CAXANAS*, com a nom d'una espècie de roure, ja sabem des dels treballs de M-Lübke (*Die Betonung im Gallischen*, *Sitzber. Ak. Wien* 1901, 42, i *Das Katal*, 142n.2), de Bertoldi (1931, 1932) i del *DCEC/DECH* (s.v. *quejigo*), que hagué d'existir en el cèltic del Nord de Gàl·lia, com a ètimon del fr. ant. *chaisne* (fr. *chêne*), que era una variant de CASSANO- nom del 'roure' en l'oc. ant. *casse* (d'on els nostres *Cassanya*, *cassanella* etc.), aquella amb una *-KS-* que reapareix en la derivació *KAKSĪKO-*, d'on el cast. *quexigo*, dial. *caxiga* etc.

No ens cal a nosaltres entrar aquí en l'origen de *NLL* suïssos que exposa Aebischer, amb el seu sòlid coneixement de la toponomàstica del seu país, (V. pp. 53-54 del seu treball); i a més ens podem desentendre del seu erroni intent d'incloure-hi, entre els descendents del celtisme el repetit *NL* català *Queixans/Caixans*, que M-Lübke i ell mateix (*Top.* 126-127) havien explicat millor per un nom de predi romà en *-ANOS*.<sup>1</sup>

Les *MATRES CAXANAS* són una nova encarnació d'aquelles *αυρόρθαδες*, que ens han ensenyat la mitologia i els clàssics grecs: venerades deesses que confonien llur cos, tots alhora (*αυα*), amb el d'un roufe (*δρυς*).

Però serà útil extractar trad. (pp. 47-58) (deixant allí les notes bibliogràfiques) les dades que dóna ell sobre el culte dels arbres en el món circum-gàl·lic: En diverses valls dels Pirineus s'han trobat altars dedicats a FAGUS 'el déu Faig'; al déu *Six-Arbores* (bosquet sagrat convertit en un déu local únic); i el *deo Robori* de la comarca d'Angoulême.

Diversos autors antics ens parlen d'això com a propi d'alguns «pobles Bàrbars»: Màxim de Tir conta que entre els celtes un gran roure feia el paper d'estàtua de Júpiter; Claudià al·ludeix als roures sagrats de la selva Hercynia (NL que sembla ser la forma cèltica del nom indoeur. *PERK<sup>o</sup>*- de tots els arbres de la família quercínia).

Segons Jullian, així com els *Bituriges* degueren pendre llur nom del bedoll [cèlt. *BETU* / *BITU*]; i llur sobrenom, *Vivisci*, del nom del vesc o vescarcí, així mateix el nom d'uns déus *Casses* de les terres renanes vindria d'uns déus-roures, nom que es retrobaria en el dels *Veliocasses* i els *Baiocasses* > *Bayeux*, fins i tot el del capitost *Cassignatos* que ell interpreta com 'nascut d'un roure' [si bé a mi em sembla que serà simplement un nom manllevat del gr. *κασιγνάτος* germà, 'fill del mateix pare'; si bé assimilat pels gals a aquesta arrel cèltica].